

Ryc anebo nic!

„... Radikálnější cestou se dal dánský theolog Søren Kierkegaard, duševně chorý romantik a předchůdce tzv. theologie krize. ... Duchovní život prý nejde kupředu plynule, nýbrž ‚skokem‘, jde o rozhodování ‚bud‘ – anebo‘...“ (Emanuel Rádl)

Když se velcí i malí theologové (ovšem hlavně ti malí) dostanou do jakýchkoliv nesnází logických, jsou vždycky nakloněni umravňovat své protivníky tím, že jde o „paradox víry“ anebo slavnostním prohlášením, že tu končí všeliký lidský rozum, anobrž každé porušené myšlení, a že tady nadchází okamžik, kdy je třeba se odhodlat k zoufale riskantnímu rozhodnutí: pustit všecko k vodě (prodat všechnu svůj majetek) a vydat se všanc Pánu Bohu na milost a nemilost (koupit si za to vše tu krásnou, nejkrásnější perlu). Na jedné straně stojí svět a sakumprásk všecko, co má se světem něco i maloulínko společného – a na druhé straně stojí království nebeské. a nelze švindlovat, prohlásí takový theolog rigorosně, nelze koketovat na obě strany. Bud' – anebo. Nic třetího. Atd. atd.

Do nekonečna bychom mohli pokračovat v nejrůznějších obměnách, a pořád, a ještě do rána. Ale poněvadž to nechceme přehánět, přistupme k antitezi. Co je zvláště důležité a na co bych chtěl především upozornit, je to, že oněm pánům nějak nezbylo místa pro rozvahu. Rozvaha je pro ně už polovičatost. To je však jenom mohutným dokladem toho, že v podstatě nechápou nebo že konec konců jaksi nepočítají vážně s tím, že Pán Bůh klade na člověka své požadavky a že na něm žádá jejich plnění; že tyto požadavky příkazy jsou, jak říká Rádl, „programové, metodické, to jest právě řízené soudností (rozumem)“; že Pán Bůh skutečně zasahuje do běhu tohoto světa a že je skutečně jeho Pánem; že si vede své lidi dějinami a že jim nikdy nedává upadnouti do chaosu a propastné zoufalosti (což je jenom chaos duše); že Hospodin chce na člověku milosrdenství a ne oběti, což znamená, že nechce, aby se člověk vzdával toho, co má, nýbrž aby přinášel, vnášel do světa ducha pravdy, lásky a milosrdenství.

Nestojí na jedné straně svět a na druhé království Boží; úsilí o prosazení Božího království (nebo uskutečnění, naplnění atd.) je nemyslitelné jinde než právě na tomto světě. Tento svět je nezbytným pozadím každého takového úsilí, i když samozřejmě takové úsilí není ze světa. Království Boží nepřijde náhle a zjevně jako změna režimu, nedojde k němu hlasováním v parlamentu ani žádnou sebe „duchovnějš“ a náboženštější revolucí, nýbrž už je mezi námi, uprostřed nás. Jeho stopy jsou v dějinách, tj. na tomto světě, a my nemáme jiné možnosti, než právě na tyto stopy navazovat. Chtít je přeskočit znamená romantickou vzpouru proti vlastnímu lidství, proti člověčnosti. To ovšem není jen hřích a samý hřích; ale i kdyby někdo nechtěl nic jiného vidět: člověk se nesmí bouřit proti svému hříchu, nesmí s ním sám chtít skoncovat, nesmí radikálně škrtnout o své újmě celou svou minulost a slavnostně začínat „nový život“. Jediný Bůh je mocen jej vyvázat z jeho otroctví, jediný Ježíš Kristus jej může očistit od hříchu, jediný on může vymazat zápis, jediný on má právo jej postavit na práh nového, skutečně nového života. Člověk sám má jediné právo: nést svůj hřích před svého Pána a pokorně žádat milost. Prakticky pak mezi lidmi, ve společnosti to vypadá tak, že zjevně reviduje to, co revidovat umí, a nevzteká se, když mu někdo připomíná „staré hříchy“. A revize není možná bez rozvahy: revidovat sebe i jiné není možné jinak než rozumným uvážením a odůvodňováním. Ne tak, že by na to rozum stačil

a že by rozum mohl napravit všechnu zlost a bídu, nýbrž že bez rozumu a bez rozvahy to nejde. V tom je obrovská chyba romantiků à la

Kierkegaard a v tom je také obrovská chyba tzv. theologie krize a dialektické theologie, ale také chyba obecného myšlení protestantského v dnešní době. S tím souvisí ještě jedna věc, která už překračuje hranice konfesijní a která se stává náladou velice rozšířenou mezi lidmi, usilujícími o čistotu mravní.

Čisté rozhodnutí

„Zřekl ses všeho, abys byl svobodný. Udělej další krok, zřekni se samotné svobody: a všechno ti bude dáno.“ ...

„Nech mě trochu vydechnout,“ řekl Matouš.

„Vydechuj,“ řekl Brunet, „vydechuj, ale pospěš si. Zítra budeš příliš stár, budeš mít své drobné návyky, budeš otrokem své svobody. A možná, že svět bude příliš starý.“ ...

„Já vím. Máš štěstí, že jsi mohl volit.“ ...

„To znamená, že ty to štěstí mít nebudeš.“ ...

„Víš, není to definitivní. Později...“ ...

„Později? Spoléháš se na vnitřní osvětlení, aby ses rozhodl, vydáváš se v nebezpečí, že budeš dlouho čekat. Představuješ si snad, že jsem byl přesvědčen, když jsem vstoupil do K.S.? Přesvědčení, to se vytváří.“ ...

„Já dobře vím: klekni a budeš věřit. Máš možná pravdu. Ale já chci nejdříve věřit.“

„Přirozené,“ řekl Brunet netrpělivě. „Vy intelektuálové jste všichni stejní: všechno praská, všechno táhne k čertu, pušky co nevidět vystřelí samy a vy si tu pokojně sedíte, dožadujete se práva být přesvědčeni. Ach, kdybys jen mohl vidět mýma očima. Pochopil bys, že čas kvapí.“ „Tak tedy ano, čas kvapí, nu a?“ ...

„Kdyby mě mohl někdo pochopit,“ mýšlel si Matouš.

Odhodlal se: přesvědčit Bruneta byl jediný prostředek, který mu zbýval, aby přesvědčil sám sebe. „Nemám co hájit: nejsem nijak pyšný na svůj život a nemám sou. Moje svoboda? Tíží mě: jsem už léta svoboden a nemám proč být svoboden. Zmírám touhou vyměnit ji konečně jednou za nějakou jistotu. ... Tak tedy vidíš: nemohu se zapojit, nemám pro to dosti důvodů. Vztekám se jako ty na tytéž lidi, ale nedostatečně. Nemohu za to.“ ...

„Rozhodně se nemusíš ospravedlňovat, nikdo tě neobviňuje. Uchovávaš se pro lepší příležitost, je to tvé právo. ... Jenomže se bojím, že nepřijde tak hned.“

„Také jsem si to říkal,“ řekl Matouš: „Říkal jsem si, že snad nepřijde nikdy nebo příliš pozdě, nebo možná není příležitost.“

„No a?“

No, pak jsem ubožák. To je všechno.“

(Jean-Paul Sartre)

Zdá se, že se nejprve musím omluvit za tak obrovský citát; je však příznačný po mnoha stránkách. Desítky a stovky stránek by bylo možno popsat jen rozbořením těchto řádků. Mohu však vybrat jen několik poznámek, které pro tu chvíli považuji za nejdůležitější.

Jistotu si lidé představují jako něco, proti čemu není obrany, co člověka přemůže, uchvátí, rozdrtí, čeho je možno jen poslechnout – slovem: romanticky. Důsledkem toho je, že proti všemu, co si žádá jejich loajálnosti, se zkoušejí bouřit. A když to jde, tedy to není jistota a šlus. To znamená, že v podstatě nechápou, co to je loajalita: to je akt upřímnosti a nikoli nutnosti a donucení. Místo loajálnosti se můžete vždy bouřit; revoluce a vzpoura není a nemůže být argument. Vždycky je myslitelný morální opak toho, co právě děláte. A právě tak je faktem, že se neubráníte pomyšlení právě na tento opak – třeba jen nejletmější myšlenka, ale je tam a vy to víte. A tu je naprosto a docela falešné se chtít osvobodit o takovýcho nečistých by-produktů svého myšlení, nýbrž je třeba usilovně činit to, co je v našich myšlenkách lepšího, čistšího a pravdivějšího. Je třeba vybírat a ne podléhat být i nejsvětější moci a síle. Jestliže někomu slíbím lásku, rozhodl jsem se pro to, co mne k lásce vede: a od té doby odstraňuji neúnavně všechno, co naší lásce překáží a posiluji to, co také ji posiluje. A při tom při všem je ovšem stále jasno, že ve mně je také nevěra, nenávist, lhostejnost, neslušnost a příkrost atd. Nemá cenu si to zastírat a nebo kvůli tomu lásku neslibovat: to všechno patří k člověčnosti, a pro křesťana jako pro nikoho jiného mocně platí přísloví: *homu sum, nihil humanum a me alenum puto*. Miluji ne proto, že by ve mně bylo více lásky než nenávisti, nýbrž že jsem rozhodl, že láska je vyšší než nenávist. Tak tomu je a ne jinak. Proto na otázku: miluješ-li mne? není jiné odpovědi než buď miluji a stále více budu milovat – anebo nemiluji a stále méně budu milovat a více nenávidět. Nelze, v podstatě nelze odpovědět: nevím, zda tě miluji. Tuto odpověď sice často v různých formách čítáme v moderní literatuře, ale je to tak zvrácené, jako je zvrácené celé moderní myšlení. Láska je společný program dvou bytostí (nebo více), a nikoli pohnutka jejich jednání. Celým životem, celým jednáním buduji čistotu vztahů mezi sebou a lidmi, ale není tomu tak, že bych nejprve musel očišťovat své pohnutky a motivy. Ne že by o ně vůbec nešlo, nýbrž že je mohu očistit jenom tak, že své jednání a svůj život mezi lidmi usměrňuji a podřizuji vysokým mravním požadavkům. Zlé myšlení ovšem vychází ze srdce, ale jen titán a romantik by si chtěl srdce vyměnit sám: je třeba vykonávat všechno, co je přikázáno, a nad to prosit Pána o čisté srdce. Ne naopak, že bych čekal na obnovu srdce a do té doby nic nedělal, abych nic nepokazil. Ale když jedním plním příkazy, nemohu jinak, než se řídit příkladem těch, kdo už přede mnou podle svých možností správně jednali a příkazy plnili: tu nejde o nějaké zoufalé a riskantní rozetnutí uzlu tím, že se pověsíme na Pána Boha nebo na marxismus nebo na cokoli jiného. Není možno se takto pověsit, aniž by to jistotně byla chiméra modla. Poslušnost a milosrdenství – v tom je jistota stále mohutnější, tím větší, čím jsme poslušnější a milosrdnější. Milosrdenství je napřed a jistota potom. Kdo by to chtěl obrátit, nevěří v Boha.